

Leernetwerken; kennisdeling, kennisontwikkeling en de leerprocessen

Citation for published version (APA):

Sloep, P., Van der Klink, M., Brouns, F., Van Bruggen, J., Didderen, W., Janssen, J., Boon, J., Rutjens, M., Van Rosmalen, P., Spoelstra, H., Stoyanov, S., Kicken, W., Bitter-Rijkema, M., Hermans, H., Wigman, M., Berlanga, A., Rusman, E., Drachsler, H., Greller, W., ... Pannekeet, K. (2011). *Leernetwerken; kennisdeling, kennisontwikkeling en de leerprocessen*.

Document status and date:

Published: 20/07/2011

Document Version:

Peer reviewed version

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 04 Oct. 2024

Open Universiteit
www.ou.nl

Leernetwerken

Leernetwerken

Peter Sloep
Marcel van der Klink
Francis Brouns
Jan van Bruggen
Wim Didden

Bohn
Stafleu
van Loghum

Springer Media

Houten 2011

© 2011 Bohn Stafleu van Loghum, onderdeel van Springer Media

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën of opnamen, hetzij op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Samensteller(s) en uitgever zijn zich volledig bewust van hun taak een betrouwbare uitgave te verzorgen. Niettemin kunnen zij geen aansprakelijkheid aanvaarden voor drukfouten en andere onjuistheden die eventueel in deze uitgave voorkomen.

ISBN 978 90 313 8920 9

NUR 801, 807, 808

Ontwerp omslag: hAAi, Rotterdam

Ontwerp binnenwerk: Studio Bassa, Culemborg

Automatische opmaak: Crest Premedia Solutions (P) Ltd, Pune, India

Bohn Stafleu van Loghum

Het Spoor 2

Postbus 246

3990 GA Houten

www.bsl.nl

Inhoud

	Inleiding en leeswijzer	7
	Auteurs	II
1	Achtergronden en aanleidingen <i>Peter Sloep en Francis Brouns</i>	14
2	Leren in online sociale netwerken <i>Marcel van der Klink, José Janssen, Jo Boon en Marjo Rutjens</i>	36
3	Verder bouwen aan de kwaliteit van het leernetwerk <i>Peter van Rosmalen, Jan van Bruggen en Howard Spoelstra</i>	53
4	Ontwerpbenaderingen voor leernetwerken <i>Slavi Stoyanov, Wendy Kicken, Jo Boon en Marlies Bitter</i>	71
5	Welke technologie is behulpzaam voor een leernetwerk? <i>Henry Hermans, Marcel Wigman, Adriana Berlanga</i>	87
6	Diensten in het leernetwerk <i>Francis Brouns, Jan van Bruggen, Ellen Rusman</i>	106
7	Leernetwerken vanuit het perspectief van de individuele deelnemer <i>Hendrik Drachsler, Wolfgang Greller en Wendy Kicken</i>	128
8	Ontwerpen van leernetwerken vanuit organisatieperspectief <i>Steven Verjans, Marlies Bitter en Wim Didderen</i>	146

9	Epiloog	168
	<i>Peter Sloep, Marcel van der Klink, Wim Didderen, Jan van Bruggen, Francis Brouns en Kees Pannekeet</i>	
	Algemene literatuurlijst	184
	Verklarende woordenlijst	191
	Register	198

Inleiding en leeswijzer

Kennisdeling, kennisontwikkeling en de leerprocessen die hiermee verband houden, staan momenteel erg in de belangstelling. De 21ste eeuw vraagt om een nieuwe benadering om innovatie en leren zodanig vorm te geven dat dit leidt tot een duurzame inbedding in bedrijven en organisaties. Daarbij gaat het niet meer alleen om innovatie en leren van een selecte groep van individuen, maar is het van belang ervoor te zorgen dat grote groepen in staat zijn om met elkaar en van elkaar te leren. Dit doen ze door het delen en samen verder ontwikkelen van kennis, teneinde de snelheid en kwaliteit van de innovatie van producten, diensten en werkwijzen te verbeteren. Eén manier om hier concreet vorm aan te geven is het creëren van leernetwerken.

Voor u ligt een boek waarvoor we als team hebben samengewerkt om op beknopte en heldere wijze te presenteren wat we onder leernetwerken verstaan en wat er nodig en mogelijk is om leernetwerken op te starten en verder te ontwikkelen. Bij het samenstellen van dit boek hebben we als auteurs rijkelijk geput uit onze ervaringen met opdrachtgevers en ons laten inspireren door de resultaten van (eigen) onderzoek naar de thematiek van leernetwerken. Het boek is gemaakt door de leden van de vaste staf van het Programma Leernetwerken van het Centre for Learning Sciences and Technologies (CELSTEC), onderdeel van de Open Universiteit.

Met deze publicatie willen we een brede doelgroep bereiken van professionals die in bedrijven en organisaties verantwoordelijk zijn voor het vraagstuk van kennisontwikkeling en voor het leer- en opleidingsbeleid. Maar ook individuen die in het kader van bijvoorbeeld een hobby, interesse of belangenvereniging eropuit zijn met anderen kennis te delen en verder te ontwikkelen, vinden in dit boek materiaal om te bepalen of en hoe een leernetwerk hieraan kan bijdragen. Het boek biedt zowel informatie over de redenen die ertoe hebben geleid dat leernetwerken meer in de schijnwerpers komen te staan als concrete informatie die nodig is voor het ontwerpen en verder ontwikkelen van leernetwerken. Deze combinatie van perspectieven maakt het boek

ook uitermate geschikt als studiemateriaal voor studenten in het hoger onderwijs.

Leeswijzer

Het boek bevat negen hoofdstukken. De eerste drie hoofdstukken zijn vooral inleidend van aard. De daaropvolgende hoofdstukken belichten telkens een aspect van het ontwikkelen van leernetwerken en in het laatste hoofdstuk komen alle voorgaande hoofdstukken nogmaals aan bod.

Hoofdstuk 1 leidt het boek in. Het bespreekt en onderbouwt de noodzaak voor een andere vorm van leren voor postinitieel onderwijs. De vorm die dit boek hiervoor aandraagt, heet 'leernetwerken'. In totaal acht voorbeelden van leernetwerken komen in dit hoofdstuk aan bod. Vier vanuit het perspectief van de individuele lerende met een persoonlijke leerbehoefte en vier vanuit het perspectief van bedrijven en instellingen. De beschrijvingen suggereren eisen waaraan de leeromgeving die een leernetwerk is, moet voldoen. In de overige hoofdstukken van dit boek wordt veelvuldig gerefereerd aan deze voorbeelden. Dit alles laat zien dat leernetwerken geen gegeven zijn, maar ontworpen worden met eigenschappen die grotendeels bepaald worden door de behoeften van de voorziene gebruikers. Aangezien gebruikers van elkaar verschillen, verschillen leernetwerken ook van elkaar. Het hoofdstuk sluit af met een inventarisatie van de dimensies waarlangs leernetwerken onderling verschillen.

Hoofdstuk 2 gaat in op de vraag welke leeractiviteiten in een leernetwerk plaatsvinden. Leernetwerken kennen een meerledig doel: naast het maken van een product of het oplossen van een probleem, is ook het leren van de deelnemers een expliciete doelstelling. In hoofdstuk 2 ligt de focus primair op hetgeen dat leren inhoudt, wat de meest voorkomende typen leeractiviteiten zijn en welke voorwaarden aanwezig moeten zijn om dit leren efficiënt en effectief te laten verlopen. Het hoofdstuk eindigt met vragen en opmerkingen die relevant zijn bij de start, maar ook bij de verdere ontwikkeling van leernetwerken.

Hoofdstuk 3 is gericht op de kwaliteit van het leernetwerk. Het bespreekt een aantal toepassingen die kunnen helpen om de kwaliteit van leernetwerken te verhogen. In dit hoofdstuk wordt als ordeningskader de sociaal-kapitaaltheorie geïntroduceerd. Deze maakt gebruik van een drietal ordenende principes of dimensies: de structurele, relationele en cognitieve dimensie. De toepassingen komen tegemoet aan bestaande voorbeelden en voorbeelden van zeer recent en veelbelovend, lopend onderzoek. Van elke toepassing wordt uitgelegd hoe

deze een bijdrage kan leveren aan essentiële processen in leernetwerken op het structurele, relationele of cognitieve vlak.

Hoofdstuk 4 betoogt dat het van belang is een participatieve ontwerp-methode toe te passen bij het ontwerp van een leernetwerk. De toekomstige gebruikers worden dan namelijk actief betrokken bij de ontwikkeling van het leernetwerk, waardoor het leernetwerk beter bij hun behoeften zal aansluiten. De verschillende technieken die gebruikt kunnen worden tijdens het participatief ontwerp, zoals focusgroepen, contextgebonden interviews, het beschrijven van een personage, het maken van verwantschapsdiagrammen en groepsclustering, worden in dit hoofdstuk beschreven en uitgelegd.

Hoofdstuk 5 gaat in op de keuze van de technologie voor het leernetwerk. Welke technologie wordt gebruikt bij het opzetten van een leernetwerk wordt bepaald door een combinatie van factoren. Zo spelen allerlei technische, financiële en juridische randvoorwaarden een rol. Vanwege deze randvoorwaarden biedt dit hoofdstuk een kader voor het kiezen van een geschikt platform voor het implementeren van een leernetwerk en het selecteren van benodigde functionaliteiten. Aan de hand van een vijftal vragen krijgt de ontwerper van het leernetwerk handreikingen voor de selectie van de technologie.

Hoofdstuk 6 gaat in op diensten die ondersteuning bieden aan allerlei leerprocessen zoals die ook in leernetwerken van toepassing zijn. Diensten die voor formeel leren relevant zijn, zijn in een leernetwerk niet inzetbaar of niet van toepassing omdat er vaak geen sprake is van vooraf ontworpen onderwijs waarbij duidelijk is waar de informatie vandaan komt. Diensten die genoemd worden zijn gebruikersprofiel en portfolio, collegiale ondersteuning en terugkoppeling. In het hoofdstuk wordt aan de hand van voorbeelden beschreven wat het doel van de services is en worden overwegingen voor het ontwerp van de dienst gepresenteerd.

Hoofdstuk 7 gaat in op het perspectief van de individuele lerende die op zoek is naar andere lerenden met een gemeenschappelijke interesse. Het hoofdstuk bespreekt een aantal (gratis) instrumenten waarmee lerenden in een leernetwerk contacten kunnen aangaan, materialen kunnen maken en delen, discussiëren en op de hoogte kunnen blijven van de kennisontwikkeling binnen het leernetwerk. Deze instrumenten zijn te combineren en aan te passen aan de individuele behoeften van de lerende die daarmee als het ware zijn eigen persoonlijke cockpit samenstelt om binnen het leernetwerk te manoeuvreren.

Hoofdstuk 8 gaat in op het perspectief van organisaties. Het activeren en actief onderhouden van het kennispotentieel is van vitaal belang voor het voortbestaan en de verdere ontwikkeling van kennisintensieve

organisaties. Wat moet een instelling of bedrijf in termen van een leernetwerk organiseren en/of inrichten om dit blijvend leren van de organisatie succesvol en efficiënt in gang te zetten? In dit hoofdstuk wordt het ‘hybride professionele leernetwerk’ (HPLN) geïntroduceerd als basismodel voor een leernetwerk dat een flexibele coördinatie en sturing vanuit de organisatie mogelijk maakt en tegelijkertijd de juiste randvoorwaarden schept om aanwezige kennis en connecties binnen de organisatie, en via de netwerken van professionals ook buiten de organisatie, optimaal te benutten.

Na al deze hoofdstukken is het zaak om aan de slag te gaan. Hoofdstuk 9 introduceert een case die weliswaar fictief is, maar tegelijkertijd wel is gebaseerd op de vragen en opmerkingen die de afgelopen jaren door bedrijven en organisaties aan de auteurs zijn gesteld. Na een introductie van de case wordt telkens vanuit het perspectief van een van de voorgaande hoofdstukken gereflecteerd op deze concrete situatie. Daardoor wordt ook inzichtelijk dat de afzonderlijke hoofdstukken weliswaar bruikbaar materiaal aanleveren, maar dat de combinatie van de perspectieven zoals die in de voorgaande hoofdstukken zijn gepresenteerd noodzakelijk is om daadwerkelijk tot oplossingen te komen. Met een korte uitleiding wordt dit hoofdstuk afgesloten.

In de Verklarende woordenlijst, achterin dit boek, worden ten slotte termen toegelicht die tot het vakjargon behoren.

We wensen u veel leesplezier en hopen dat dit boek bijdraagt aan het verhelderen van de mogelijkheden die leernetwerken bieden én dat het boek handreikingen geeft voor de opzet en verdere ontwikkeling van leernetwerken.

Peter Sloep
Marcel van der Klink
Francis Brouns
Jan van Bruggen
Wim Didderen